Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: Békés István

Cím:

Osztályozás

792
Madách Színház

Idő "1960"

Személy

Helyszám

Hely) Népszabadság (Idő) 1960. szept. 8. (Köt. v. fűz.) (Oldal)

4 GORKIJ ÉS MILLER

A Teatrul Municipal újabb két előadása a Madách Színházban

Aki évtizedeken át üldögél a színházak nézőterén, s korok, irányzatok, eszmék, emberek változásával sok száz előadást végignéz — némely darabét sűrű egymásutánban, némelyét majd emberöltőnyi időközben — egy-két tapasztalatot mindenképpen leszűr.

Ilyen közkeletű tapasztalat az is, hogy milyen ágas-bogasan, szorosan fonódik össze a színpadi alkat és a színészi alakítás. A drámai mű megjelenítésének tartalmi és formai jellegét, elvi célzatát, hatásának fokát, igézetét a rendező és a színészek felfogása, eszmevilága, elképzelése, szándéka, képessége mellett — sőt, bizonyos mértékig még azon túl is — nemcsak a színész jellemábrázoló művészete, hanem testi alakja, fizikai és lelki alkata is érzékenyen befolyásolja.

Ha szűk a színészválaszték, a dráma figurája, sokszor a rendező vágyai és fantáziája ellenére, kényszerűen idomul az adott alkathoz. Különböző alkatok bőségéből viszont a rendező azokat emelheti ki, amelyek képzeletében eleve már testetlenül lebegtek. Ilyenkor valósulhat meg — sok más tényező kedvező összehangolásával — leghívebben a rendezői vízió. Ilyen, szinte teljes megvalósulás tanúi voltunk a bukaresti Teatrul Municipal *Éjjeli menedékhely* előadásán.

Ahogy az előkúszó fények felderítik a komor színpadot — a hentergő-, háló- és búvóhelyekre tagolt, meredek ácsolatú lépcsőrendszer a Gorkij-dráma őscímére döbbent: *„A mélységben"*.

Liviu Ciulei — akinek komplex-tehetsége lehetővé tette, hogy maga tervezte színpadképben és öltözetekben pergethesse le Gorkij jeleneteit — az emberirtó barlangpincét felszabadította a füstös kőboltozatok naturalizmusától. A játék alakjaiban és alakzataiban sem tiszteletre méltó kánonok követését tartotta szem előtt, hanem azt az alapvető lényeget, hogy miképpen lehet Gorkij bölcseleti, érzelmi és indulati szövegeit, hiteles értelmezésben, lebilincselő drámai feszültségekbe építeni. Nyilván ilyen szándékkal választott fojtott és robbanékony alkatú színészeket, akik a félszavas párbeszédek, a mesterien felgyorsuló tirádák, a jajdulások, a hörgések, az elcsuklások variációiban az okszerű fizikai cselekvéssel, állandó értelmi és hangulati jelenléttel telített némaságok közepette — egy villanásnyira sem „ejtették el" a magukba olvasztott színpadi személyiséget.

A művészekre fizikailag is hatalmas feladatot rótt a magas és tágépítményű pincemeredély állandó bejárása. Ez a gyakorta szinte akrobatikus erőt és ügyességet kívánó testi teljesítmény természetesen változó helyzetek létrehozásával, öncélúság nélkül, feszítette az előadás izgalmát.

Ana Negreanu Násztyája, az ital, a mocsok, a bűbájos ponyva nyomorult szédültje, ha testének-tagjainak trágár macskavonaglásával fel-feltápászkodik a szennyes surgyéről, felhasadt ajkán és tágra nyílt szemében a kába csodavárás reményét hordozza. A szelíd türelem, ahogy *Lucia Mara* lápvirág Natasája a megaláztatásokat, a gyötrelmeket tűri, a visszafojtott könnyek, a bátortalan tartózkodás, nem is sejteti azt a roppant erőt, ami végső jelenetét, hangban és mozdulatban oly félelmetesen eksztatikussá teszi. Buján és bujtó szenvedéllyel kelti életre a szépséges Vasziliszát *Tantzi Cocea*, mintegy gonosz ellenpárként *Clody Bertola* fájdalmasnemesen ellehelt, haldokló Annájához. A női szerepkvintettből csak Kvásnya volt a pincemélyi élethez képest túlságosan kitisztálkodott; s kissé talán túlélvetegre is formálta *Emilia Manta*.

S az *Éjjeli menedékhely* híres férfiötöse is: Szatyin, a Báró, a Színész, Vászka és Luka — a román művészek előadásában sajátos jelleget kapott. Szatyin figurájában *Ionescu Gion*, már adottságainál fogva is, a pusztuló, de elpusztíthatatlan értelmet jelenítette meg. Ezért vált annyi tivornya, bűn, undok öklendezés után mégis hihetővé az ember dicséretét és az emberség bizalmát hirdető monológja. *Forry Etterle*, a Báró, azt a mélybe hullott hajdani nagyurat mutatta meg, aki minden kapcsolatában elzüllött női és férfi társaihoz hasonult, akiből kiégett a visszaemelkedés reménye, s emlékei is már-már mániává torzulnak. *Jules Cazaban* olyan Színészt formált, aki — mint ez a gorkiji szöveg utalásaiból is kiérezhető — alighanem csak ripacs áldicsőségből zuhant a szesz posványába, s tragikumát nem csökkenti, hanem még növeli ez a buzgó és komikus önáltatás. A szó és a mozdulat súlyában, szenvedélyében megkapó és őszinte, helyenként megrázó és félelmetes volt az a Vászka Pepel, akit fiatalságának erejével állított színpadra *Petrica Gheorghiu*. És talán a legérdekesebb jelenség a rosszcsont Luka volt, a kóborló álszent, a pirospozsgás ámító, akit *Stefan Ciobotarasu* világos, tiszta jellemzéssel elevenített meg. Az éji szállás nyüzsgéséből azonban nemcsak a többi jeles művész: emelkedett ki, hanem az epizodisták és némaszereplők átélő művészgárdája is.

Van két tétel. Az egyik, hogy az unalom öl — a másik, hogy a színpad fontos főtörvénye az érdekesség. Csak érdekes színjátszással jut túl a rivaldán a drámai író mondanivalója és a román művészek nem lebecsülendő érdeme volt ezen az estén, hogy az alkatukhoz választott alakokban megéreztették a nézőtérrel Gorkij halhatatlan reményét. Megéreztették színpadi figuráik életével, hogy az ember az embertelenségben is ember maradhat.

*

Az ügynök halála — a bukaresti művészek harmadik előadása — megmutatta, hogy *Dinu Negreanu*, a *Három nemzedék* rendezője, az úgynevezett formabontó (miért nem új formát építő?) színművek szövevényében is otthonosan mozog.

Arthur Miller színműve a családárd amerikai prosperitástól elkábult, majd felfalt Willy Lomanról egészséges értelmezéssel és jól tagolt ritmusban bontakozott ki a bukaresti művészek előadásában. A színpad belső konstrukcióját hasznosan, érdekesen képezte sokrétű játéktérré *Paul Bortnovschi*, de az előszínpadon pergő jelenetek hatását emelte volna, ha e közjátékoknál a fődíszletkomplexumot több árnynyal takarják.

A szereplők közül *Jules Cazaban* Willy Loman sorsát nem annyira a dermesztő pusztulás, mint a szánalmat keltő tragikomikum színeivel festette. Váltásai a múlt és a jelen, a valóság és a révület, a gerjedő remény és a kihunyó bizalom között e két tónust variálták és ezeken belül váltak gyakorta megkapóvá. Az egyúttal harmadik szerepében látott *Clody Bertola* (Linda) újólag tanúságot tett a bú és a báj, a halk öröm és halk bánat árnyalási lehetőségeinek gazdagságáról. Démonikus s mégis reális álomfigurát idézett színpadra Ben mesebeli jelenségével *Ionescu Gion*, s szilaj meg izmos, de vad, durva és keserű is volt a két tehetséges fiatal: *Victor Berengiuc* (Biff) és *Gheorghe Carabin* (Happy), *Ion Manta* (Charlie), *Adrian Georgescu* (Bernhard) és *Marius Pepino* (Howard) átgondolt kabinetfigurái mellett meg kell még említenünk *Anca Veresti*, *Evelyne Gruia* és *Vasilica Tastmann* nevét, akik a három éjjeli pillangó csillogásával szintén életszerű perceket teremtettek.

A Miller-dráma előadása is meggyőzően tanúsította a Teatrul Municipal művészeinek sokrétű tehetségét.

Békés István